

Znaczenie diagnozy ortoptycznej w diagnostyce pedagogicznej

Mgr AGNIESZKA SUS
Ortoptystka, optometrystka, pedagog
Centrum ortoptyczno-pedagogiczne Ortooko

Foto: archiwum Autorki

Wprowadzenie

Diagnostyka pedagogiczna coraz częściej, oprócz czynników neurobiologicznych, psychologicznych czy społecznych jako potencjalne źródła trudności w uczeniu się uwzględnia również rolę funkcjonowania układu wzrokowego – w szczególności widzenia obuocznego i jego parametrów. Dlatego tak ważnym jest fakt, iż badanie ortoptyczne może dostarczyć kluczowych informacji wspomagających trafną diagnozę.

Rola wzroku w procesie uczenia się

Wzrok jest podstawowym kanałem odbioru informacji w środowisku szkolnym, dlatego też, aby nauka przebiegała płynnie i bez zakłóceń niezbędne są prawidłowe funkcje wzrokowe takie jak: akomodacja, konwergencja, stabilna fiksacja oraz płynne ruchy gałek ocznych. Nieprawidłowości w tych

obszarach mogą prowadzić do trudności w czytaniu, pisaniu, koncentracji, a także zapamiętywaniu materiału wzrokowego.

Na czym polega badanie ortoptyczne?

Badanie ortoptyczne to szczegółowa i funkcjonalna ocena układu wzrokowego, mająca na celu identyfikację zaburzeń, które mogą wpływać na proces nauki. Obejmuje ono:

- ocenę ostrości wzroku do dali i bliży,
- analizę stopnia rozwoju widzenia obuocznego,
- pomiar amplitudy, sprawności oraz odpowiedzi akomodacji,
- ocenę ruchomości gałek ocznych, w tym ruchów wergencyjnych i sakkadowych,
- określenie zakresu konwergencji,
- diagnozę zaburzeń równowagi mięśniowej, takich jak heteroforia (zez ukryty) oraz zez jawny.

W przeciwieństwie do klasycznego badania okulistycznego, diagnostyka ortoptyczna skupia się na tym, jak oczy funkcjonują w dynamicznych warunkach codziennej aktywności szkolnej – takich jak czytanie, pisanie czy przenoszenie wzroku z tablicy do zeszytu. Dzięki temu możliwe jest wychwycenie subtelnych, ale istotnych dysfunkcji, które mogą zaburzać proces uczenia się i indukować trudności szkolne.

Zaburzenia funkcji wzrokowych a trudności szkolne

Dzieci z zaburzeniami parametrów widzenia obuocznego takimi jak np. zaburzenia akomodacji, ruchomości gałek ocznych czy z nieskorygowaną

wadą refrakcji mogą przejawiać objawy często mylnie interpretowane jako dysleksja, zaburzenia uwagi lub trudności poznawcze.

Nieprawidłowości te mogą objawiać się m.in.

- trudnościami przy dłuższym wysiłku wzrokowym – czasowe rozmazanie obrazu,
- towarzyszącymi bólami głowy, oczu,
- problemami z koncentracją, utrudnieniami w zapamiętaniu treści czytanego tekstu,
- wolniejszym tempem wykonywania wielu czynności, zwłaszcza czytania i pisania,

- dużymi problemami w przepisywaniu zeszyt-tablica,
- okresowym dwojeniem obrazu,
- przybliżaniem się do obserwowanych obiektów,
- problemami w koordynacji wzrokowo-ruchowej (trudności podczas aktywności sportowych).

W efekcie mogą pociągać za sobą deficyty w nauce i zmniejszyć wydatnie chęć podejmowania wszelkich prac związanych z nauką szkolną.

Praktyczne przełożenie wyników diagnozy ortoptrycznej

Poniższa tabela przedstawia wybrane przykłady korelacji między rodzajem zaburzeń funkcji wzrokowych, ich typowymi przejawami w środowisku szkolnym oraz możliwymi zaleceniami, jakie może wdrożyć pedagog lub które mogą znaleźć się w opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. Dzięki takiemu zestawieniu łatwiej zrozumieć, że niektóre trudności szkolne – pozornie natury poznawczej lub emocjonalnej – mogą mieć swoje źródło w niewydolności

określonych mechanizmów widzenia. Jasne określenie rodzaju dysfunkcji pozwala dobrać działania kompensacyjne i terapeutyczne, które realnie odciążą ucznia i zwiększą jego szanse na sukces edukacyjny. Celem podjętych działań jest poprawa parametrów widzenia, wyeliminowanie obecnych dolegliwości, a tym samym znaczne zwiększenie komfortu funkcjonowania.

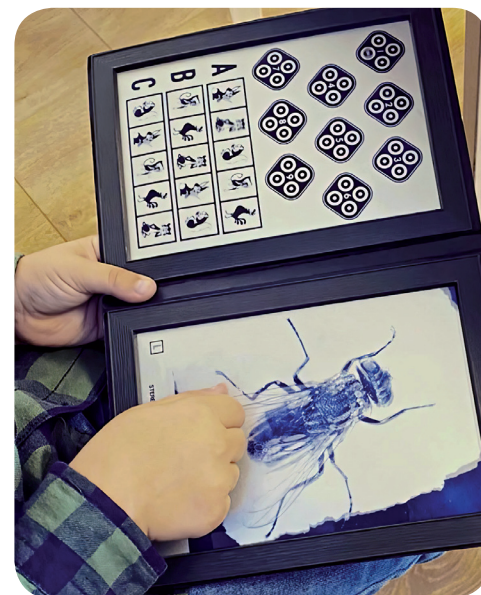
Badanie ortoptryczne jako element profilaktyki

Warto zatem badanie ortoptryczne traktować nie tylko interwencyjnie, ale również profilaktycznie – badania przesiewowe u młodszych dzieci pozwalają rozpoznać zaburzenia układu wzrokowego, zanim przełożą się na trudności szkolne.

Zgodnie z wytycznymi światowymi zaleca się przeprowadzanie okresowych badań wzroku w wieku 6 miesięcy, 3 lat, przed pójściem do szkoły, a następnie co 2 lata.

Podsumowanie

Włączenie badania ortoptrycznego do standardowych procedur diagnostycznych w edukacji pozwala na trafniejsze rozpoznanie przyczyn

trudności w nauce, uniknięcie błędnych diagnoz psychologiczno-pedagogicznych, indywidualizację metod nauczania i terapii oraz skuteczniejszą współpracę między pedagogami, ortoptystami i okulistami. Wyniki takiej diagnozy mogą stanowić cenne narzędzie w rękach pedagoga – umożliwiają precyzyjne dostosowanie wymagań edukacyjnych do faktycznych możliwości ucznia oraz wskazanie kierunku dalszych działań terapeutycznych. Jasne określenie rodzaju zaburzenia pozwala dobrać strategię kompensacyjną i zalecenia, które realnie wspierają dziecko w procesie nauki.

Nieocenioną rolę w tym procesie odgrywają rodzice i nauczyciele, którzy często jako pierwsi są w stanie zauważyć symptomy trudności o podłożu wzrokowym, zanim dziecko potrafi je zwerbalizować. Dlatego podnoszenie świadomości wśród kadry pedagogicznej w zakresie obserwowanych objawów jest kluczowe dla wczesnego wykrywania problemów. Choć niniejszy artykuł nie obejmuje szczegółowego omówienia metod terapii zaburzonych funkcji wzrokowych, należy podkreślić, że wszelkie wykryte nieprawidłowości powinny być możliwie szybko korygowane lub poddawane usprawnianiu, aby ograniczyć ich wpływ na rozwój dziecka i jego sukcesy edukacyjne.

Ilustracja: archiwum Autorki

Piśmiennictwo

1. W.C. Maples. Visual factors that significantly impact academic performance. *Optometry* 2003; 74(1): 35–49
2. M. Scheiman & B. Wick. *Clinical Management of Binocular Vision: Heterophoric, Accommodative, and Eye Movement Disorders*. Wyd. Wolters Kluwer 2020
3. E. Rydzewska. Znaczenie integracji wzrokowo-ruchowej w procesie uczenia się. *Problemy Wczesnej Edukacji* 2017; 39(2): 22–31
4. B. Papuda-Dolińska. Wspomaganie rozwoju poznawczego dzieci z dysfunkcją wzroku. *Instytut Badań Edukacyjnych* 2021
5. B. Pakuła. *Zaburzenia widzenia a dysleksja*. Wyd. Si-Is 2020; s. 14–15

Rodzaj zaburzenia widzenia	Typowe objawy w szkole	Zalecenia dla pedagoga / PPP
Zaburzenia akomodacji	Rozmazany tekst po kilku minutach czytania, mrużenie oczu, wolne tempo pracy, unikanie zadań wymagających patrzenia z bliska, spadek koncentracji, skarżenie się na zmęczenie ogólne lub zmęczenie oczu podczas wysiłku wzrokowego, skakanie liter.	Częstsze przerwy wzrokowe, wydłużenie czasu pracy, powiększony druk, ograniczenie pracy w bliskiej odległości podczas jednej sesji, higiena wzrokowa, terapia wzroku.
Ostabiona konwergencja	Gubienie linijek, pomijanie wyrazów, przeskakiwanie wierszy, szybkie zmęczenie oczu, trudności z koncentracją.	Używanie nakładek na liniówkę, pasków do czytania, zalecenie terapii ortoptrycznej, stopniowe wydłużanie czasu pracy w bliży.
Zaburzenia ruchów sakkadowych	Trudność w przenoszeniu wzroku z tablicy do zeszytu, przepisywanie z błędami, wolne tempo notowania, słabe zdolności czytania (problemy ze wzrokową organizacją czytania, gubienie miejsca, w którym dziecko czytało i przestawianie kolejności liter).	Stopniowe ćwiczenia wzrokowe poprawiające płynność ruchów, terapia wzroku, stosowanie filtrów przy czytaniu / kolorowych masek, używanie wskaźników do dodzenia po tekście.
Zaburzenia ruchów wergencyjnych	Trudność w szybkim przenoszeniu ostrości z dali do bliży, dezorientacja przy zmianie punktu patrzenia, nadmierne poruszanie głową podczas czytania, konieczność wspomaganie się palcem lub linijką podczas śledzenia tekstu.	Zmniejszenie liczby szybkich „przerzuceń wzroku”, wcześniejsze przygotowanie materiałów w wersji papierowej, dostosowanie tempa pracy do indywidualnych możliwości ucznia.
Heteroforia / zez jawny	Okresowe lub stałe podwójne widzenie, problemy z koordynacją oko-ręka, trudności w prawidłowej ocenie odległości np. przy aktywności ruchowej.	Modyfikacja wymagań ruchowych, ćwiczenia integrujące wzrok i ruch, praca nad orientacją przestrzenną, terapia ortoptryczna.
Nieskorygowana wada refrakcji	Przysuwanie się do zeszytu lub tablicy, pochylanie głowy, mrużenie oczu, unikanie zadań wymagających patrzenia z określonej odległości.	Zapewnienie odpowiedniego miejsca w klasie, kontrola korekcji okularowej, praca w optymalnym oświetleniu.
Zaburzenia koordynacji wzrokowo-ruchowej	Trudności w grach sportowych, problem z trafianiem w linie przy pisaniu, wolne tempo prac manualnych.	Ćwiczenia grafomotoryczne, stopniowe włączanie elementów sportowych, wsparcie przy zadaniach wymagających precyzji ruchu, aktywność fizyczna (spacery, jazda na rowerze).